

Afgørelser – Reg. nr.: 08049.00

Fredningen vedrører: Stens Klint - Afvist

Domme

Taksationskommissionen

Naturklagenævnet

27-08-2004

Overfredningsnævnet

Fredningsnævnet

Kendelser

Deklarationer

NATURKLAGENÆVNET>

LQ

Naturklagenævnets afgørelse
af 27. august 2004
om fredning af Stevns Klint, Stevns Kommune, Storstrøms Amt.
(sag nr. 03-111/350-0003).

Fredningsnævnet for Storstrøms Amt har den 14. november 2003 truffet afgørelse om ikke at gennemføre en foreslået fredning af Stevns Klint. Afgørelsen er påklaget til Naturklagenævnet af Danmarks Naturfredningsforening.

Fredningsforslaget

Danmarks Naturfredningsforening fremsatte i februar 2003 forslag om fredning af Stevns Klint i Stevns Kommune, Storstrøms Amt. Forslagets to væsentligste formål er henholdsvis etablering og opretholdelsen af en sti langs med klinten og sikring af Stevns Klint mod iværksættelse af nye råstofgravninger udenfor de i Regionplanen i forvejen udlagte graveområder.

Fredningsområdet

Hele Stevns Klint og en indlands zone er i Regionplan 2001 - 2013 udlagt som "Regionalt naturområde med jordbrugsinteresser", samt henholdsvis "Særligt regionalt naturbeskyttelsesområde" / "Særligt fri-luftsområde". Et område omkring det aktive kridtbrud, Stevns Kridtbrud, er udlagt som råstofgraveområde. Stevns Klint beskrives i regionplanen (afsnit 4.2.6.) som "international geologisk lokalitet". Af Regionplanens afsnit 4.3. fremgår amtets mål om at "fremme adgangen til naturen, herunder amtets kyster" samt intentionerne om at anlægge en vandrerute langs Stevns Klint.

1. Stiforløb

Stevns Klint er et af Danmarks mest særegne naturområder. Stevns Klint er et af de eneste steder i Danmark, hvor mosdyr-kalken og fiskeleret er frilagt i terrænhøjde. Der er fra udsigtpunkterne ved bl.a. Højstrup Kirke en storartet udsigt over Østersøen.

Fra Rødvig sikrer en fredning af 28. juni 1957 en sti mod Boesdal. Det oprindelige forslag omfattede i sin helhed strækningen fra Rødvig til Sigerslev Kridtbrud, men det daværende Overfredningsnævn afviste dengang at gennemføre fredningsforslaget på strækningen fra Boesdal til Sigerslev Kridtbrud. Dette skyldtes dels, at Stevnsfortet dengang var i militær anvendelse, dels at det fra ejerside dengang blev tilkendegivet, at man ikke ville modsætte sig offentlighedens adgang fremover, og at fredning derfor var nødvendig.

Der blev således ikke med Overfredningsnævnets afgørelse gennemført en fredning, som sikrede et stiforløb langs hele klinten, idet der blev lagt afgørende vægt på, at offentligheden fremover ville have adgang langs klinten igennem de daværende ejeres velvilje. Der findes imidlertid ikke i dag en sammenhængende sti eller adgangsmulighed langs Stevns Klint, som derfor kun er tilgængelig fra en række udsigtpunkter og kortere stiforløb. På flere lange stræk har der tidligere været smalle trampestier. Disse er dog siden sløjfet.

Der er ifølge amtet ikke afsat midler til etablering af den i Regionplanen omtalte sti.

Danmarks Naturfredningsforening mener, at der bør skabes en varig og hensigtsmæssig offentlig adgang til Stevns Klint i respekt for områdets beboere og de naturhistoriske værdier.

Det fremgår af fredningsforslaget, at der forinden har været kontakt mellem Stevns Kommune og en række lodejere om mulighederne for på frivillig basis at etablere en sti. Aftaler om stier var tænkt foreløbig at skulle gælde for 3 år. Blandt flere af de kontaktede ejere, som ikke var afvisende overfor tanken om en sti, skulle et forløb ind i landet uden om visse ejendomme snarere end et forløb langs klinten dog være en forudsætning.

Det var foreningens vurdering, at de indledte drøftelser mellem kommune og ejere om et aftalt stiforløb hverken i varighed, tænkt stiforløb eller med hensyn til høring af offentligheden afspejler behovet for en varig sti langs klinten. Foreningen har dog haft til hensigt, at fredningsforslaget skulle respektere og indarbejde de aftaler mellem ejere

og kommunen, som måtte resultere i positive tilkendegivelser om et stiforløb ud til klinten.

Foreningens forslag om at etablere et stiforløb indebærer, at der som udgangspunkt langs hele kysten helt ud til klinten udlægges en stizone på 20 meter. (I områderne omkring Højerup Kirke, Stevns Kridtbrud og Stevns Fyr udlægges dog en 2-meter zone). Indenfor denne zone kan plejemyndigheden i samråd med de pågældende ejere aftale den præcise placering af stien. Årsagen til at der foreslås en 20 meter zone er, at nedskridninger med tiden kan føre til, at det bliver nødvendigt at rykke stien længere indlands. Ved at udlægge en 20 meter zone kan dette ske uden en ny fredning. Forslaget betyder, at arealet indenfor 20-meter zonen indlands stien fortsat kan anvendes som hidtil, indtil der måtte blive brug for at flytte stien længere indlands.

Forslaget indebærer også, at der skabes forbindelse mellem den ny sti langs kysten og eksisterende indlands adgangsveje og stier. Disse stiforløb er tænkt som 2 meter brede trampestier. Tilsvarende er eksisterende stiforløb forslået opretholdt i nuværende bredde.

2. Råstofindvinding

Foreningen har foreslået, at selve klinten samt arealer, der er omfattet af anmeldte råstofrettigheder, fredes i sammenhæng med et stiforløb ovenfor, selv om der ikke for nærværende er trusler mod selve klint-profilen. Fredning af selve klinten vil dog indebære et forbud mod kystanlæg, herunder kystsikring.

Det er foreningens vurdering, at de enestående landskabelige, geologiske og øvrige naturhistoriske interesser ikke er forenelige med yderligere udlægning af graveområder.

Fredningsforslaget indebærer en fastfrysning af status quo i forhold til mulighederne for at grave kridt; forslaget respekterer de efter regionplanen udlagte graveområder, men der kan ikke inden for fredningsområdet udlægges ny graveområder. Der er langs hele Stevns Klint anmeldt rettigheder til råstofferne i undergrunden. De anmeldte rettigheder er ved ændring af råstofloven gældende fra den 1. januar 2003 blevet forlænget med yderligere 25 år indtil 1. juli 2028, dog således at indvindingsfirmaerne efter lovændringen i modsætning til tidligere skal have en tilladelse til indvinding, når de ønsker at bruge deres anmeldte ret. Et afslag på tilladelse kan - afhængig af nærmere omstændigheder - medføre erstatning efter Grundlovens § 73.

Ud over anlæggelsen af trampestien i et smalt bælte langs klinten, og de foreslåede indlands forbindelsesstier, vil bestemmelserne udelukkende have en planlægningsmæssig konsekvens, og alene i forhold til råstofplanlægningen.

Udtalelser overfor fredningsnævnet

Storstrøms Amt har anbefalet lodsejernes forslag til stiforløb og at kun de yderste 75-100 meter af klinten fredes.

Skov- og Naturstyrelsen har ikke kunnet anbefale, at fredningsforslaget gennemføres. Efter styrelsens opfattelse udgør råstofindvindingen ingen konkret trussel mod de af fredningsforslaget omfattede arealer og behovet for en fredning på nuværende tidspunkt er derfor alene knyttet til mulighederne for at skabe en stiforbindelse langs kysten og bevare selve kystprofilet udfra nationale geologiske betragtninger. Den foreslåede fredning bl.a. omfattende de forlængede anmeldte rettigheder langs klinten vil derimod med stor sikkerhed udløse krav om erstatning, der skønnes at kunne løbe op i flercifrede millionbeløb.

Skulle der opstå en uforudset trussel mod klinten med baggrund i ansøgninger om råstofindvinding indenfor de forlængede anmeldte rettigheder langs kysten, kan det efter styrelsens opfattelse begrunde overvejelser om fredning af det konkrete truede areal.

Styrelsen mener derfor, at fredningsforslaget bør afvises, men er positivt indstillet overfor at sikre en stiadgang langs klinten. Det foreliggende "Forslag til vandresti langs Stevns Klint baseret på frivillige aftaler" synes efter styrelsens opfattelse at kunne tilgodese dette behov.

Forslag til aftale om stiforløb

I forbindelse med det første offentlige møde om fredningssagen besluttede fredningsnævnet at nedsætte en arbejdsgruppe bestående af ejere, Storstrøms Amt, Danmarks Naturfredningsforening og Stevns Kommune med det formål at søge opnået en aftale om et fornuftigt stiforløb, med henblik på senere at forelægge et fælles forslag for fredningsnævnet.

Det lykkedes ikke parterne at nå til enighed om et fælles forslag til stiforløb. På det efterfølgende møde i fredningsnævnet forelagde kommunen og ejerne herefter et forslag til stiforløb og et forslag til aftale mellem kommunen og de enkelte ejere.

Friluftsrådet udtalte i den forbindelse overfor fredningsnævnet bl.a., at hvis der ikke fandtes en bedre løsning langs den nordlige del af skrånten og den resterende sti ikke blev tinglyst, ville man anbefale at fredningsforslaget blev gennemført i hvert fald for den nordlige dels vedkommende.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningsnævnet har enstemmigt besluttet ikke at gennemføre fredningsforslaget.

Fredningsnævnet har lagt til grund, at Stevns Klint har overordentlig store landskabelige, geologiske og naturmæssige værdier, og at det derfor er vigtigt, at offentligheden har adgang til området og særdeles vigtigt, at i hvert fald den del af klinten, der ligger nærmere end 100 meter fra kysten, ikke fjernes ved afgravning.

Der er allerede ved Overfredningsnævnets afgørelse af 28. juni 1957 sikret offentligheden stiforbindelse mellem Rødvig og Boesdal, og nævnet har ikke fundet tilstrækkelig anledning til at ændre vilkårene for denne. For så vidt angår den resterende strækning fra Boesdal til Bøgeskoven finder nævnet, at lodsejernes forslag til stiforbindelse er acceptabelt. Der er ganske vist tale om en frivillig aftale, der kan opsiges, men fredningsnævnet har efter kommunens og lodsejernes tilkendegivelser om deres vilje til at videreføre den indgåede aftale og dermed undgå et tvangsmæssigt indgreb tillid til, at dette vil kunne lade sig gøre. Fredningsnævnet har ved afgørelsen af valget mellem en frivillig og tvangsmæssig ordning også lagt vægt på, at offentligheden formentlig vil vise større hensyn til omgivelserne, når stiadgangen beror på lodsejernes velvilje, end hvis dette ikke er tilfældet.

Med hensyn til spørgsmålet om bevarelse af klinten er det nævnets opfattelse, at det navnlig gælder om at sikre arealerne tæt på kysten mod bortgravning. Nævnet har efter oplysninger fra Skov- og Naturstyrelsen lagt til grund, at der i mindst de næste 100 år vil være fuldt tilstrækkelige råstofreserver i de mindre kystnære områder. Nævnet finder det derfor helt usandsynligt, at der i overskuelig fremtid i hvert fald for de første 100 meters vedkommende skulle blive givet

dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 15, stk. 1, til bortgravning af råstoffer. Det er i denne henseende tillagt betydning, at 100 meters begrænsningen har været gældende siden naturfredningsloven af 1937 og har været administreret strengt.

Danmarks Naturfredningsforenings klage

Danmarks Naturfredningsforening har i sin klage af 11. december 2003 nedlagt påstand om, at Naturklagenævnet træffer beslutning om at gennemføre fredningen og derved etablere et permanent stiforløb som foreslået af naturfredningsforeningen og at gennemføre fredningen med et forbud mod udlægning af ny råstofgraveområder indenfor strandbeskyttelseslinien fra 1937.

Subsidiært påstår foreningen sagen hjemvist til fornyet behandling i fredningsnævnet, med henblik på etablering af et stiforløb der modsvarer offentlighedens berettigede forventninger til både forløb og anvendelsesmuligheder af en regional vandresti langs Stevns Klint, samt en permanent beskyttelse af Stevns Klint mod udlægning af ny råstofområder.

Til støtte for påstandene har naturfredningsforeningen bl.a. anført:

Det er ikke fyldestgørende, at en regional vandresti langs Stevns Klint, der optræder som en målsætning i den gældende regionplan, umiddelbart kan sløjfes ved ejerskifte eller efter en af de nuværende eller kommende omtrent 50 ejeres individuelle holdning.

Foreningen er ikke enig i fredningsnævnets argumentation for, at aftalerne skal kunne opsiges. Offentlighedens respekt for at færdes på stien på en anstændig måde, skal ikke - som angivet i fredningsnævnets begrundelse - sikres igennem en trussel om, at stien kan sløjfes. Så vidt vides opretholdes ingen andre regionale vandrestier under sådanne trusler.

Fredningsnævnet har ikke stillet som vilkår for afvisning af sagen, at der skal etableres og opretholdes et stiforløb langs Stevns Klint. Situationen er således den samme, som ved det daværende fredningsnævnets afvisning af et fredningsforslag i 1950'erne. Den gang forsvandt stiforløbet på strækningen, hvor fredningen ikke blev gennemført, over en årrække.

Det af lodsejerne foreslåede stiforløb er i øvrigt ikke tilfredsstillende på strækningen ved Harvig og mellem Mandehoved og Bøgeskoven.

Foreningens forslag følger her klintoverkanten medens lodsejernes forslag fører stien ind i landet ad eksisterende småveje henholdsvis ned på selve stranden, hvor det efter foreningens opfattelse på visse strækninger ikke er muligt at færdes tørskoet.

Fredningsnævnet har efter foreningens opfattelse ikke forholdt sig til de øvrige dele af fredningsforslaget, herunder

- Muligheden for på strækningen Højerup Kirke - Mandehoved at etablere trapper, med henblik på at skabe adgang til kysten nedenfor klinten.
- Muligheden for på strækningen Mandehoved - Bøgeskov Havn at etablere trapper, med henblik på at skabe adgang til kysten nedenfor klinten.
- Forslaget om, at jagtudøvelse i Bøgeskoven ikke kan medføre afspærring af offentlighedens adgang til den eksisterende sti langs kysten.
- Forslaget om i Bøgeskoven at give mulighed for i samråd mellem ejer og plejemyndighed at foretage stedvise rydninger af træbevoksning mellem eksisterende sti og klinten af hensyn til udsigten.
- Forslaget om at sikre offentligheden adgang til de ved fredningsforslagets fremsættelse eksisterende trappenedgange.
- Forslaget om, at afspærring/forbud mod offentlig adgang kun kan finde sted midlertidigt i en nærmere defineret periode indenfor det aktuelle kalenderår, med udgangspunkt i et præciseret hensyn til navngivne arter eller interesser.

Danmarks Naturfredningsforening udtaler afslutningsvis, at målet må være en permanent sti med et fornuftigt forløb ved eller nær klinten, i respekt for privatlivets fred, til gavn for en bredere offentlighed. Kan dette opnås igennem behørig inddragelse af offentlighedens synspunkter og indgåelse af reelle permanente og for grundejerne bindende tinglyste aftaler mellem myndigheder og ejere, er der derfor ikke - heller ikke efter foreningens mening - grund til at gennemføre en fredningssag.

Om råstofgravningen er det foreningens opfattelse, at strandbeskyttelseslinien ikke på sigt er en fyldestgørende sikring mod ny gravninger i de kystnære dele af klinten. Derfor mener foreningen, at en fredning bør sikre et forbud mod etablering af ny gravninger udenfor de i regionplanen på nuværende tidspunkt udlagte graveområder indenfor den gamle strandbeskyttelseslinie.

Lodsejernes forslag

En arbejdsgruppe bestående af repræsentanter for lodsejerne, Storstrøms Amt samt Stevns Kommune har udarbejdet et alternativt forslag til en sti fra Rødvig til Bøgeskoven.

Hvor det er ønskeligt og muligt, følger stien klintekanten; ellers følges eksisterende veje og stier. På knap 2/3 af strækningen går stien således tæt på klinten. Intet sted er stien mere end 800 meter fra kysten - længst væk ved Stevns Kridtbrud, hvor det ikke er muligt at passere nærmere kysten grundet sikkerhedsforhold.

Hvor stien er trukket tilbage fra kysten, er der de fleste steder udsigt til vandet. På vejen nord for Holtug Kridtbrud opnås efter lodsejernes opfattelse der endda bedre havudsigt end ved færdsel langs klinten. Der er her en flot panoramaudsigt over både Køge Bugt og Østersøen.

Forslaget bygger på, at der indgås en frivillig aftale mellem den enkelte lodsejer og Stevns Kommune. Det er et fælles ønske, at stien får en permanent karakter, men også at forløbet vil kunne justeres, hvis der opstår behov herfor. Den enkelte lodsejer vil dog efter en indkøbersperiode på tre år kunne opsige aftalen med et års varsel, hvis der viser sig gener, der ikke kan imødegås.

Kommunen forpligter sig bl.a. til at holde stien farbar, opsætte fornøden skiltning og etablere nødvendige mindre installationer, såsom trapper ved terrænspring, affaldsstativer m.v.

Lodsejerne forpligter sig bl.a. til at tillade, at kommunen udfører de aftalte arbejder på den del af sin jord, der benyttes til sti samt ved ejerskifte at oplyse den ny ejer om betydningen af opretholdelse af denne aftale.

Stien optages i kommunens stifortegnelse.

Aftalen træder i kraft inden for 6 måneder efter afgørelsen af den verserende fredningssag.

De første tre år betragtes som en prøveperiode. Efter prøveperioden kan aftalen opsiges med mindst 12 måneders varsel. Lodsejeren er dog i opsigelsesperioden forpligtet til at deltage i mæglingsmøde sammen med lodsejer-følgegruppen.

For nye lodsejere, der har erhvervet ejendommen efter aftalens indgåelse, gælder følgende i henhold til aftalen:

"Ved ejerskifte oplyser lodsejerne den nye ejer om betydningen af opretholdelse af denne aftale. Aftalen vedlægges salgsmaterialet. Ejerskifte giver ikke specielle rettigheder i forhold til opsigelse af aftalen".

Aftalen kan dog under nærmere angivne betingelser opsiges uden varsel, såfremt der efter afslutning af den verserende fredningssag senere fremkommer fredningsforslag eller andre forslag omkring stiforløb eller andre former for adgang til de berørte lodsejeres ejendom, hvor dette indebærer tinglysning, ekspropriation eller lignende.

Kopi af underskrevne aftaler mellem Stevns Kommune og samtlige berørte lodsejere er fremsendt til Naturklagenævnet.

Bemærkninger til Danmarks Naturfredningsforenings klage.

Lodsejerne og kommunen er (fortsat) uenige med naturfredningsforeningen såvel med hensyn til behovet som argumenterne for en fredning.

Lodsejerne og kommunen opfordrer derfor Naturklagenævnet til at stadfæste fredningsnævnets afgørelse af 14. november 2003. Ved en stadfæstelse vil arbejdet med etablering af lodsejernes forslag til sti kunne gå i gang i efteråret 2004 og vil kunne tages i brug indenfor 3 måneder.

Danmarks Naturfredningsforening har bekræftet, at man fortsat er meget uenig med lodsejerne og kommunen om såvel en række faktiske forhold omkring færdselsmulighederne langs klinten som om sagsforløbet hidtil. Med hensyn til færdselsmulighederne består uenigheden først og fremmest i, om der reelt er mulighed for at færdes på strandbredden fra Bøgskov Havn til Kulstirenden under alle vejrforhold, og om der reelt eksisterer en mulighed for at færdes langs klinten ad dyrkede arealer fra Boesdal til Højerup Kirke. Det er også fortsat foreningens opfat-

telse, at lodejernes forslag til en sti baseret på frivillige aftaler ikke sikrer en permanent sti.

Farvandsvæsenet har taget forbehold for, at en eventuel sti langs klinten ikke må være til gene for Farvandsvæsenets fortsatte anvendelse af blandt andet kystudkigsstationen ved Stevns Fyr.

Naturklagenævnets afgørelse

I sagens behandling herunder besigtigelse og offentligt tilgængeligt møde, har deltaget 9 af Naturklagenævnets 10 medlemmer: Per Schou Christiansen (formand), Ole Pilgaard Andersen, Marie-Louise Andreasen, Peter Christensen, Leif Hermann, Mogens Mikkelsen, Jens Steffensen, Anders Stenild og Jens Vibjerg.

Naturklagenævnet udtaler:

Stevns Klint rummer store landskabelige, geologiske og naturmæssige værdier. Råstofindvindingen i området udgør dog ikke nogen konkret trussel mod de af fredningsforslaget omfattede arealer og specielt de kystnære dele af klinten er tilstrækkeligt beskyttet af den generelle lovgivning herunder strandbeskyttelseslinien, der fortsat forventes administreret strengt. Det tiltrædes derfor, at der ikke er behov for at gennemføre en fredning af Stevns Klint for at forhindre råstofindvinding uden for de i dag udlagte råstofgraveområder.

Offentligheden bør dog have adgang til området i videre udstrækning, end det er muligt i dag.

Et flertal på 5 af nævnets medlemmer udtaler:

Der er mellem samtlige berørte lodsejere og Stevns Kommune indgået aftaler om gennemførelse af et stiforløb, der giver mulighed for at færdes langs med eller gennem området ved Stevns Klint. En sådan sti påtænkes gennemført snarest muligt. På denne baggrund findes der ikke for nærværende tilstrækkeligt grundlag for at anvende fredningsinstituttet til gennemførelse af en sti.

Flertallet stemmer derfor for at stadfæste fredningsnævnets afgørelse.

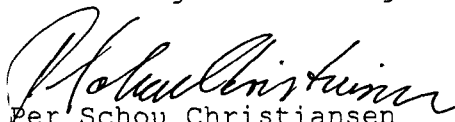
Mindretallet (Marie-Louise Andreasen, Peter Christensen, Leif Hermann og Jens Steffensen) finder, at de indgåede aftaler, som lodsejerne ikke vil gøre uopsigelige og tillade tinglyst på deres ejendomme, ikke indeholder en tilstrækkelig sikkerhed for opfyldelse af ønsket om, at

offentligheden i videre omfang end i dag får adgang til Stevns Klints værdifulde områder.

Eksistensen af sådanne aftaler kan derfor efter mindretallets opfattelse ikke bevirke, at et fredningsforslag om sikring af et alment tilgængeligt stiforløb skal afvises. Mindretallet stemmer derfor for at hjemvise sagen til Fredningsnævnet til videre behandling af spørgsmålet om etablering og opretholdelse af en sti langs med klinten.

I overensstemmelse med flertallets stemmeafgivning stadfæstes Fredningsnævnets afgørelse.

På Naturklagenævnets vegne

Viceformand

Afgørelsen er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. naturbeskyttelseslovens § 82. Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. lovens § 88, stk. 1.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Rødvig til Strøby Ladeplads . sti

MATRIKELFORTEGNELSE

(ajour pr.

**Fredningen omfatter (helt eller delvis) følgende
matrikelnumre:**

*NKN - advist
27/8 - 2004*

Gældende matrikulært kortbilag:

SCANNET

Fredningsnævnet for Storstrøms Amt
Kirketorvet 16
4760 Vordingborg

februar 2003
Journal: 1-83 / 011849

Modtaget i
Skov- og Naturstyrelsen

14 MRS. 2003

Forslag om fredning af Stevns Klint

Danmarks Naturfredningsforening fremsender her et forslag om fredning af Stevns Klint.

Forslagets to væsentligste formål er henholdsvis etableringen og opretholdelsen af en sti ud til klinten, dels at sikre Stevns Klint mod iværksættelse af ny råstofgravninger udenfor regionplanlagte graveområder.

Fredningsforslaget indeholder imidlertid ikke forslag til bestemmelser, som vil have retsvirkning under sagens behandling. De foreslåede bestemmelser tænkes således alle først at træde i kraft, med en endelig gennemførelse af fredningen.

Foreningens kontaktperson for yderligere oplysninger er naturmedarbejder Bo Håkansson, tlf. 39 17 40 23, E-mail boh@dn.dk.

Med venlig hilsen

Poul Henrik Harritz
Præsident

Michael Kruse
Lokalkomiteformand

Bo Håkansson
Naturmedarbejder

Skov- og Naturstyrelsen

J.nr. SN 2001 - 1211/5-0046

Akt. nr. 4 Bil.

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDHOLDSFORTEGNELSE	1
BAGGRUND FOR FREDNINGSFORSLAGET	2
STIFORLØB LANGS STEVNS KLINT	2
STEVNS KLINT OG RÅSTOFINDVINDING	4
STEVNS KLINT – REGIONALE, NATIONALE OG INTERNATIONALE VÆRDIER	4
GEOLOGI	5
<i>Klintens dannelse</i>	5
<i>Materialerne i klinten</i>	5
<i>Historie</i>	5
<i>Vi lever på kridt</i>	6
BIOLOGI	9
<i>Botanik</i>	9
<i>Dyreliv</i>	9
KULTURSPOR LANGS STEVNS KLINT	10
BESKRIVELSE AF UDVALGTE LOKALITETER OG KONSEKVENSERNE AF FREDNINGSFORSLAGET	11
<i>Stiforløb</i>	11
<i>Råstofgravning</i>	11
OMRÅDETS PLANMÆSSIGE STATUS	15
INTERNATIONALT NATURBESKYTTelsesOMRÅDE / EF HABITATOMRÅDE	15
REGIONPLAN 2001 - 2013	15
FORSLAG TIL TILLÆG NR. 6 TIL REGIONPLAN 2001 - 2013 MED VVM-REDEGØRELSE "INDVINDING AF KRIDT VED STEVNS - STEVNS KOMMUNE"	15
ANMELDTE RÅSTOFRETTIGHEDER	15
FREDNING FRA RØDVGIL TIL BOESDAL	15
FREDNING AF HØJERUP KIRKE OG OMGIVELSER	15
NATURBESKYTTelsesLOVENS GENERELLE BESTEMMELSER	15
NATIONALT GEOLOGISK INTERESSEOMRÅDE	15
FREDNINGSFORSLAGET I FORHOLD TIL NUVÆRENDE PLANMÆSSIGE STATUS	16
EF HABITATOMRÅDE NR. 183 "HOLTUG KRIDTBRUD"	16
EF HABITATOMRÅDE NR. 206 "STEVNS REV"	16
REGIONPLANEN	16
TILLÆG NR. 6 TIL REGIONPLAN 2001 - 2013 MED VVM-REDEGØRELSE "INDVINDING AF KRIDT VED STEVNS - STEVNS KOMMUNE"	16
ANMELDTE RÅSTOFRETTIGHEDER	16
DEN EKSISTERENDE STI-FREDNING FRA RØDVGIL TIL BOESDAL	17
FREDNINGEN AF HØJERUP KIRKE MED OMGIVELSER	17
NATURBESKYTTelsesLOVEN	17
DIALOGEN MED OFFENTLIGHEDEN	17
FORSLAG TIL FREDNINGSBESTEMMELSER	18
BILAG	22
YDERLIGERE OPLYSNINGER	22

BAGGRUND FOR FREDNINGSFORSLAGET

Stiforløb langs Stevns Klint

Stevns Klint er et af Danmarks mest særegne naturområder. Stevns Klint er et af de eneste steder i Danmark, hvor mosdyr-kalken og fiskeleret er frilagt i terrænhøjde. Der er fra udsigtspunkterne ved bl.a. Højerup Kirke en formidabel udsigt over Østersøen. Fra Rødvig sikrer en fredning fra 1957 en sti mod Boesdal. Det daværende Overfredningsnævn afviste dengang at gennemføre fredningsforslaget på strækningen fra Boesdal til Sigerslev Kridtbrud. Det oprindelige forslag omfattede således i sin helhed strækningen fra Rødvig til Sigerslev Kridtbrud.

Fredningsnævnet og siden Overfredningsnævnet besluttede således, at der ikke var behov for at gennemføre fredningen med henblik på etablering af en sti, på strækningen fra Boesdal til Sigerslev. Dette skyldtes dels, at Stevnsfortet dengang var i militær anvendelse, dels at det fra ejerside dengang blev tilkendegivet, at man ikke ville modsætte sig offentlighedens adgang fremover, og at fredning derfor var unødvendig.

Det hedder således i Overfredningsnævnets afgørelse af 28. juni 1957 for strækningen fra skellet mellem Lille-Heddinge og Højerup Sogne;

"Under hensyn til den store uvilje, som lodsejerne har vist mod en tinglysning af fredningsbestemmelserne, og under hensyn til, at ejerne må antages ikke i fremtiden at ville forhindre folks sømmelige færdsel til fods langs klintens overkant, finder fredningsnævnet det betænkeligt at imødekomme fredningsbegæringen for så vidt angår nærværende under III nævnte strækning".

Tilsvarende hedder det i afgørelsen for strækningen fra Stevns Fyr til Sigerslev Kridtbrud;

"Ejerne af de pågældende ejendomme har erklæret, at de ikke hidtil har lagt hindringer i vejen for sømmelig gående færdsel fra almenhedens side, og at de heller ikke i fremtiden vil gøre dette [...]. Under hensyn til det anførte finder nævnet ikke tilstrækkelig anledning til at imødekomme fredningsbegæringen for så vidt angår den under IV omhandlede strækning."

Der blev således ikke med Overfredningsnævnets afgørelse gennemført en fredning, som sikrede et stiforløb langs klinten, idet der blev lagt afgørende vægt på, at offentligheden fremover ville have adgang langs klinten, igennem de daværende ejeres velvilje.

Der findes imidlertid ikke i dag en sammenhængende sti eller adgangsmulighed langs Stevns Klint, som derfor kun er tilgængelig fra en række udsigtspunkter og kortere stiforløb. På flere lange stræk har der tidligere, som det også fremgår af Overfredningsnævnets kendelse, været smalle trampestier. Disse er dog siden sløjfet.

I dag er Stevns Klint således ikke let tilgængelig for offentligheden. Det hedder eksempelvis på Stevns's Turistbureaus hjemmeside "Man kan komme ned til kysten ved Højerup, ved Boesdal Kalkbrud og ved Holtug Kridtbrud. En vandretur på stranden fra Rødvig til Boesdal giver et godt indtryk af klintens øverste lag. Holtug Kridtbrud udmærker sig ved sjældne planter og storslået natur. Besøg også Flagbanken, et nyt udsigtspunkt over Stevns Klint ved Mandehoved".
<http://www.stevnsinfo.dk/dansk/servardk.htm>.

Af amtets regionplan fremgår planer om en regional sti. Der er ifølge amtet ikke afsat midler til etableringen af stien.

Stevns Kommune oplyser at have haft kontakter til en række lodsejere på en strækning umiddelbart nord for Rødvig, med henblik på drøftelser om muligheden for indgåelse af erstatningsfri aftaler om etablering af en mindre trampesti, i foreløbig 3 år.

Der blev 18. juni 2002 afholdt et møde mellem Storstrøms Amt, Stevns Kommune og Danmarks Naturfredningsforening. På dette møde var der efter foreningens forståelse enighed om det hensigtsmæssige i etableringen af en sti. Stevns Kommune kunne oplyse, at flere ejere var åbne overfor tanken om en mindre sti, mens andre var meget afvisende. Blandt flere af de kontaktede ejere, som ikke var afvisende overfor tanken om en sti, skulle et forløb ind i landet (uden om ejendommen), snarere end et forløb langs klinten, dog være en forudsætning.

Stevns Klint er imidlertid et fantastisk område, som der efter Danmarks Naturfredningsforenings mening bør skabes en varig og hensigtsmæssig offentlig adgang til, i respekt for områdets beboere og de naturhistoriske værdier.

Derfor bør ønsket om etableringen af en sti afspejles i både målsætningen for stiens forløb og varige opretholdelse, såvel som ejernes og den bredere offentligheds mulighed for at tilkendegive synspunkter.

Det er foreningens vurdering, at de indledte drøftelser mellem kommune og ejere om erstatningsfri aftaler løbende over foreløbig 3 år, ikke i hverken varighed, tænkt stiforløb eller høring af offentligheden, afspejler behovet for en varig sti langs klinten.

Det er i lyset heraf foreningens ønske med nærværende fredningsforslag at lægge op til en drøftelse med ejerne langs Stevns Klint, såvel som myndigheder, naturinteresserede og øvrige borgere på Stevns.

Forslaget vil respektere og således indarbejde de aftaler mellem ejere og kommune, som jf. kommunen måtte resultere i positive tilkendegivelser om et stiforløb ud til klinten.

Foreningens forslag om at etablere et stiforløb indebærer, at der som udgangspunkt langs hele kysten, helt ud til klinten, udlægges en sti-zone på 20 meter. Indenfor denne zone kan plejemyndigheden (amtet) i samråd med de pågældende ejere aftale den præcise placering af stien. Årsagen til at der foreslås en 20 meter zone er, at nedskridninger med tiden kan føre til, at det bliver nødvendigt at rykke stien indlands. Ved at udlægge en 20 meter zone kan dette ske uden en ny fredning. Forslaget lægger op til, at arealet indenfor 20-meterzonen indlands stien, fortsat kan anvendes som hidtil, indtil der måtte blive brug for at flytte stien indlands.

Forslaget lægger også op til, at der skabes forbindelse mellem den ny sti langs klinten og eksisterende indlands adgangsveje og stier. Disse stiforløb er tænkt som 2 meter brede trampestier.

Tilsvarende er eksisterende stiforløb foreslået opretholdt i nuværende bredde.

Stevns Klint og råstofindvinding

Fredningsforslaget lægger også op til fredning af selve klinten samt arealer, der jf. amtets oplysninger (kortbilag 1) er omfattet af anmeldte råstofrettigheder.

Det er således foreningens vurdering, at de enestående landskabelige, geologiske og øvrige naturhistoriske interesser ikke er forenelige med yderligere udlægning af graveområder.

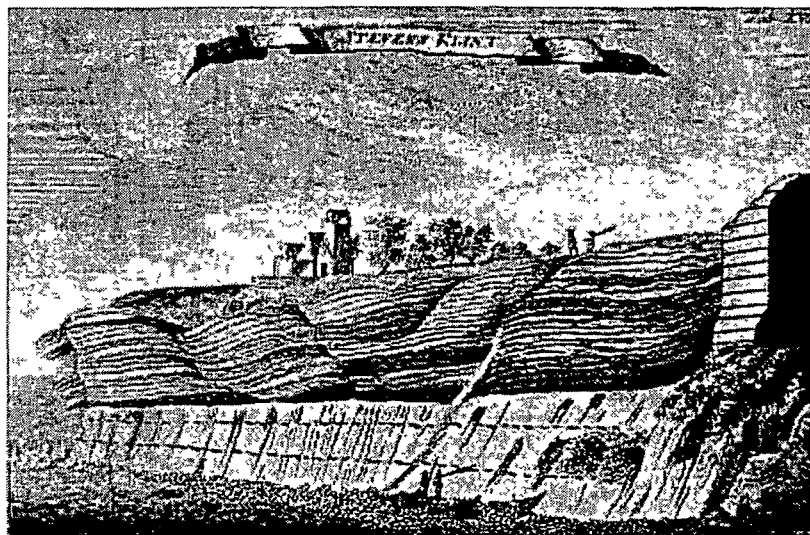
Fredningsforslaget indebærer således en fastfrysning af status quo i forhold til mulighederne for at grave kridt; forslaget respekterer de jf. regionplanen udlagte graveområder, men der kan ikke inden for fredningsområdet udlægges ny graveområder.

Det er også foreningens synspunkt at selve klinten bør fredes i sammenhæng med et stiforløb ovenfor. Dette selv om der ikke for nærværende er trusler mod selve "klint-profilen". Fredning af selve klinten vil dog indebære et forbud mod kystanlæg, herunder kystsikring.

Ud over anlæggelsen af trampestien i et smalt bælte langs klinten, og de foreslåede indlands forbindelsessstier, vil bestemmelserne udelukkende have en planlægningsmæssig konsekvens, og alene i forhold til råstofplanlægningen.

STEVNS KLINT – REGIONALE, NATIONALE OG INTERNATIONALE VÆRDIER

Stevns afgrænses mod øst af den 12 km lange og op til 41 m høje klint. Havet nedbryder langsomt landet og danner under processen den stejle klint. I 1928 rev et skred Højerup gamle kirkes kor med sig. Resterne af skredet kan stadig ses på stranden. Resten af kirken er nu sikret af store sten i strandkanten og af en mur, der er bygget op ad klinten. I den stejle klint nord for kirken er klinten ca. 25 m høj.

Geologi

Klintens dannelse

Forsteneringer viser, at kalken er aflejret på bunden af et hav med temperatur som i et subtropisk klima. Dybden har været 100-200 m, da skrivekridtet blev aflejret og noget lavere, 50-100 m, da limstenen blev aflejret.

Flint består af små korn af kvarts. Man mener, at flint er dannet et stykke nede i havbundens kalkslam, hvor der er sket en opløsning af kalken og en samtidig udfældning af flint. Materialet til flinten kan stamme fra skeletter fra døde kiselsvampe, der har vokset på havbunden.

Geologerne har bestemt alderen af kalklagene til ca. 65 millioner år. Limstenen og ceritiumkalken er aflejret i begyndelsen af den periode, der kaldes Tertiærtiden.

Skrivekridtet er aflejret sidst i Kridttiden. Grænsen mellem de to perioder ligger i fiskeleret. Når man går ned ad trappen til stranden, går man samtidig 65 millioner år tilbage i tiden.

Geologerne har lagt grænsen mellem Kridttiden og Tertiærtiden ved fiskeleret. Det skyldes, at mange af Kridttidens dyregrupper uddøde og ikke findes i Tertiærtiden. Det gælder bl.a. dinosaurerne. Fiskeleret er blevet kædet sammen med denne uddøen. Det indeholder nemlig unormalt meget iridium (et platinmetal). Det har fået nogle forskere til at foreslå, at jorden blev ramt af et kæmpemeteor.

Følgevirkningerne kunne så være årsag til dyregruppernes uddøen. Fiskeleret er, hvad der er tilbage af meteoriet. Intense undersøgelser over hele verden viser imidlertid, at dinosaurerne begyndte at dø ud længe før fiskeleret blev aflejret. Den store uddøen kan måske forklares med voldsomme vulkanudbrud som fandt sted gennem en halv million år allersidst i Kridttiden i Indien. De kan have ændret jordens klima i en periode, og det kan have gået ud over kæmpeøglerne og andre dyregrupper.

Materialerne i klinten

Moræneler er en blanding af ler, sand, grus og sten. Det er afsat af indlandsisen for ca. 15.000 år siden.

Limsten er en på overfladen lysegrå kalksten med mange tætliggende lag af grålig flint. Den kaldes også bryozokalk efter bryozoer (mosdyr). Det er små kolonidannende dyr, hvis forstenede skeletter udgør op mod halvdelen af limstenen. Resten er kalkslam og forsteneringer som muslinger, søpindsvin armfødter, søliljer, kiselsvampe m.m.

Ceritiumkalk har navn efter en lille havsnegl, der findes som forstening. Ceritiumkalken er knoldet og ret hård.

Fiskeler er fint lagdelt, gråbrunt og består af kalkholdigt ler. Fiskeleret har navn efter fiskeskæl, der findes i det.

Skrivekridt er en blød, kridhvid og afsmittende kalksten. Ca. 95% af skrivekridtet består af mikroskopiske kalkskaller (kokkolitter) fra encellede alger. Resten er større forsteneringer og ler. De øverste ca. 3 m af skrivekridtet kaldes gråkridt, da det indeholder små kulparkler. I skrivekridt findes sort flint som enkelte knolde eller lag af knolde.

Almindelige forsteneringer er søpindsvin, muslinger, mosdyr arm-fødter m.fl.

Historie

Brydningen af bygningssten har tidligt optaget klintboerne. Allerede Absalon hentede bygningssten ved klinten til bygningen af sin borg ved Havn, men mange af de østsjællandske kirker, der er opført i det 12. og 13. århundrede, indeholder sten fra klinten.

Christian den 4. befalede i 1601, at kirkeladen ved Stevns Klint skulle forsynes med bjælker, loft og skorsten, således at krigsfangerne, der skulle bryde limsten, kunne bo der.

Disse gamle sten i kirker og borge er hugget ud fra de nedfaldne brokker, og de har ofte meget forskellige dimensioner.

Omkring 1850 fandt godsejeren på Gjorslev, Peter Brønnum Scavenius, på at udnytte klintens limstenslag mere industrielt. Man bortgravede nu overjorden over et felt og ved hjælp af save, bor og brækstænger løsnede man regelmæssige blokke, der igen blev savet ud til bygningssten af ganske bestemte mål.

Disse nye bygningssten blev en overgang solgt vidt omkring både her i landet og i de tyske østersøhavne. Så at sige alle stevnske ejendomme blev i perioden 1860 til 1930 opført af dette bygningsmateriale. Brydningen ophørte i løbet af 1940'erne.

Tilbage står endnu mange af de gamle brud, hvor ligesom kæmpeklodser er skåret ud af klinten. Væggene er på en karakteristisk måde blevet ternet af sporene efter kridtborene, der har efterladt lodrette streger. De vandrette streger er flintlagene i klinten.

Klintkysten fra gammel tid har været udgangspunkt for kystnært fiskeri fra småbåde, som i dårligt vejr blev trukket op ad klinten. Der findes nogle steder stadig spor heraf. Selvom det kystnære fiskeri ikke længere har nogen erhvervsmæssig betydning, så har det stadig en stor rekreativ værdi for lokale beboere, at kunne sætte småbåde i vandet, fra udvalgte steder langs klinten.

Vi lever på kridt

Af Peter Japsen. GEUS

Grønne bøgetræer og røde jordbær opfatter vi som typisk danske. Men det hvide skrivekridt er et ligeså karakteristisk træk ved vores ellers så klippefattige kongedømme. Skrivekridtet ligger nemlig som et tæppe under så godt som hele landet. En flig af dette 60 millioner år gamle arvestykke løfter sig højt over havet langs Limfjorden og ved Stevns og Møns klinger. Mod vest ligger skrivekridtet derimod begravet under stadigt tykkere ler- og sandaflejringer: Midt i Nordsøen skal man således bore tre kilometer ned under havbunden for at finde kridtet. På den engelske side af Nordsøen dukker kridtet så igen op, som "The white cliffs of Dover".

Intet andet land har disse kalkformationer som et så gennemgående træk. Kun i Danmark findes kridtet både som et overrumplende træk i det ellers så fredelige landskab, og også som reservoir for så kolossale olie- og gasmængder, at de kan dække hele vores forbrug. Også tilbage i historien har det bløde, hvide kridt og dets hårde, mørke flintknolde været bestemmende for nationens udvikling. Og denne betydning er tilsyneladende et overset kapitel af Danmarkshistorien.

Klintekongen, herskeren over de underjordiske

Det hvide kridt på Stevns og Møns klinger er så respektindgydende, at vore forfædre tillagde klinterne særlige mytologiske egenskaber. Ifølge lokale sagn beherskes klinterne af en eller måske to Klintekonger, som bekæmper sørøvere fra Rygen og andre fjender. Rygen, øst for Rostock, er ikke noget tilfældigt sted.

Kridtklinten på Rygen er nemlig lige så dramatisk som kalkformationerne på Møn.

"Klintekongen regerer over Møns Klint, Stevns og Rygens. Han har en kunstig vogn, som drages af fire sorte heste, og på denne farer han fra den ene klint til den anden over havet. Da bliver havet sort og kommer meget i oprør, og man hører da tydeligt hestenes vrinsken".

Klinterkongen er med andre ord en meget magtfuld person, og hvad er mere naturligt at forstille sig, når man ser de stejle, hvide klipper rejse sig over havet ved Stevns og Møns østkyster? Ingen andre steder i Danmark tager naturen sig mere dramatisk og mystisk ud end netop her. Ifølge folkemindeforskeren Hans Ellekilde er det selveste Odin, der har sin bolig i den strålende hvide klint på Møn. Måske har sagnet om Klinterkongen rod i forhistoriske religioner, hvor menneskene har tilbedt naturen og de ånder de forestillede sig, der boede i den.

På Stevns kaldes Klinterkongen også Ellekongen. Og det er efter denne tradition, Heiberg navngav herskeren over "de underjordiske" i Stevns Herred i skuespillet Elverhøj. Stoffet til skuespillet har Heiberg fået fra folkeviser om Ellekongen på Stevns, der ikke tåler andre konger i sit rige. Navnet Elverhøj træffes først på Stevns efter at Heibergs skuespil fremkom i 1828. Skuespillet Elverhøj er altså henlagt til Stevns på grund af legenden om Ellekongen og ikke på grund af lokaliteten Elverhøj.

"Vel er jeg ikke Cæsar og disse bølger ikke Rubicon; men dog jeg siger: jacta est alea" (terningerne er kastet) siger Christian IV, da han byder folketroen trods, overskrider Trykkevælde Å og begiver sig ind på Ellekongens enemærker, Stevns Herred.

Højerup Kirke, der ligger yderst på Stevns Klint, spiller også en rolle i Elverhøj. For Heiberg er sagnet om at kirken flytter sig et hanefjed indad hver julenat en mulighed for at give Elverhøj yderligere kolorit:

"Men kirkegården svinder bestandig mer og mer for havets vælde. De lange knogler af begravne døde for lyset vise sig på klippesiiden, og manganen arm, så bleg som fjeldets kridt, med visne fingre peger over søen".

At det kun er kirkens kor, der er styrtet i havet, skyldes alene kraftig cementering af klinten.

Stenalderens flintminer

For godt 14.000 år siden trængte vore forfædre frem igennem den arktiske tundra, der dækkede landet efter den sidste istid. Flint var det ideelle materiale for at sikre sig overlevelse i den barske natur. Flinten var især let tilgængelig langs kysterne i det nordlige og østlige Danmark samt i Skåne, hvor kalklagene ligger lige under istidsaflejringerne.

Flint indeholder imidlertid vand og bliver derfor frostsprængt, når den ligger frit på jordoverfladen. Derfor blev strandflint efterhånden utilstrækkelig for stenaldermennesket. Kun den ægte vare, flint udvundet direkte fra kalken, kunne forarbejdes til de redskaber, der blev stadig mere forfinede. Flint blev Danmarks første, største og mest langvarige eksport-succes. Igennem årtusinder før vor tidsregning blev flint udvundet i underjordiske gangsystemer i kalken, f.eks. i Hov ved Thisted i Kvarnby uden for Malmö. Fundet af børneskeletter i sammenstyrtede skakter andre steder i Europa taler deres eget sprog: Udgravningen af flinten var ukvalificeret arbejde. Derimod må specialister ikke alene have stået for driften af minerne, men også for udpegnung af de steder hvor de geologiske betingelser var til stede.

Da der ikke er naturlige forekomster af flint i Norge og i Sverige nord for Skåne, afhang menneskets fremtrængning i resten af Skandinavien af leverancer af flint sydfra. Depoter med halvfabrikata til dolke og økser af sydsandinavisk flint er således fundet langt mod nord i både Norge og Sverige. Adgangen til flint i Danmark og Skåne var på denne måde medvirkende til, at de nordiske folk og deres sprog blev dominerende i Skandinavien. Uden adgang til flint kunne andre stammer have vundet herredømmet over Skandinavien.

Flint som militærstrategisk råstof

Efter stenalderen gik flint-håndværket i glemmebogen. Men flint blev igen et militærstrategisk råstof i en 200-årig periode, der startede i begyndelsen af 1600tallet. Det skete da bøsseflint erstattede lunter til at antænde krudtet i pistoler og geværer. Dermed blev adgangen til

flintforekomster afgørende for Europas fyrster. I Danmark foregik hugningen af bøsseflint over hele landet, men især på Stevns. Herfra leverede husmænd millioner af bøssesten til de kongelige styrker. Men den danske produktion blev hurtigt agtersejlet: I England og Frankrig lykkedes det ikke alene at genopdage stenalderens teknik til at slå lange flinte-flækker. Det lykkedes også at hemmeligholde denne viden.

Men flint kan også bruges til at slå ild, og flint har derfor været et livsvigtigt materiale helt frem til vore dage. Det afspejler sig også i folketroen: Flintøksten tilhører Tor, tordenguden, der bestemmer over regn og afgrøder, og gnisten fra en flintesten beskytter mod dæmoner, hvis man skal tro Saxo Grammaticus. Flint blev først udkonkurreret af tændstikker i løbet af 1830'erne. Det er derfor ikke tilfældigt at H.C. Andersen udgav "Fyrtøjet" i 1835 mens "Den lille pige med svovlstikkerne" først udkom 12 år senere.

Det hvide guld

At kalken er et markant indslag i det danske landskab, vidner navne som Limfjorden og Limhamn i Skåne om. Disse steder er direkte navngivet efter limsten, et gammelt ord for kalk. Ordene Mors og Møn er afledt af "mo", der henviser til kalkholdig jord. I middelalderen blev mørtel (også afledt af "mo") opfundet, og siden da har kalk været et efterspurgt råstof. Desuden er kalksten ofte blevet brugt i bygninger, lige fra Dannevirke til Thorvaldsens museum. Kalken er blevet brudt mange steder i landet. På Stevns Klint blev kalken også skåret direkte ud af klinten. Og i Mønsted og Daugbjerg ved Viborg blev kalken brudt i underjordiske miner. Det var i minegangene ved Daugbjerg den danske Robin Hood, Jens Langkniv, gemte sig. I hvertfald i ifølge Blichers og Åkjærs beretninger.

Også i dag har kalken stor samfundsøkonomisk betydning selv om de færreste tænker over det:

Den danske produktion af olie og gas fra skrivekridtet under Nordsøen har en årlig værdi på over 14 milliarder kr.

En tredjedel af Danmarks drikkevandsforsyning pumpes op fra den porøse kalk. Store anlægsarbejder som f.eks. Øresundsbroen og Københavns metro anlægges i og på kalk. (Da de første udgravninger endnu var åbne for offentligheden, kunne man således få 65 millioner år gamle hajtænder med hjem fra en søndag på Amager).

Danmarks samlede, årlige kalk- og cementproduktion har en værdi på ca. 2 milliarder kr. og dertil kommer værdien af udstyr til cementfabrikker. De største mængder kalk går til cementproduktionen, men kalk bruges også i landbruget og i mange industrielle processer. Og hvad var folkeskolen uden kridt?

Danmarks største industrikoncern, F.L. Smidth, har udviklet sin økonomiske magtposition på basis af kalken i den danske undergrund. Koncernens hovedaktivitet er projektering og anlæg af cementfabrikker. Desuden ejer koncernen Ålborg Portland, der i dag er Danmarks eneste - og Europas største - cementfabrik.

Og takket være olieproduktion fra Nordsøens skrivekridt står også landets allerstørste virksomhed - A.P. Møller koncernen - i dyb gæld til Danmarks hvide guld.

Fra stenalderens flinteminer over folketroens myter til nutidens oliefund i kilometer dybe kalklag udgør den hvide kalk i den danske undergrund en rød tråd. Alligevel optager skrivekridt og flint kun en lille plads i vores kollektive bevidsthed. Måske skyldes det en indgroet forestilling om Danmark som et råstoffattigt landbrugsland, hvor der udover landsbyens almue, kun er plads til sømænd og fiskere. Men faktisk lever vi stadig på kridt - og blir rige af det!

Biologi

Holtug Kridtbrud er blevet internationalt naturbeskyttelsesområde, igennem udpegningen som EF habitatområde. Havområdet op til klinten er også udpeget som EF habitatområde. Der er redegjort nærmere for dette i efterfølgende afsnit.

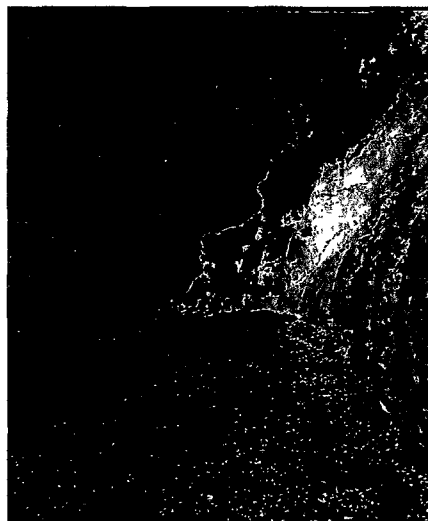
Stevns Klint rummer der ud over store og væsentlige biologiske interesser, herunder sjældne og truede plante- og dyrearter.

Botanik

Stor gyvelkvæler er områdets største sjældenhed. Sandkarse menes i Danmark kun at forekomme naturligt på Stevns og Møns klinger. Kvast-høgeurt er også en lokalt forekommende sjældenhed.

Eksempler på sjældne plantearter i området;

Stor gyvelkvæler
Sandkarse
Kvast-høgeurt
Tårnurt
Farve-reseda
Vild hør
Due skabiose
Smalbladet klokke
Nikkende limurt
Sød astragal
Bakketidsel

Dyreliv

Stevns Klint ligger på de nordskandinaviske fugles efterårs-trækrute. Langs hele klinten ankommer fra sensommeren og til det sene efterår en lang række arter af rovfugle - fiskeørne, musvåger, fjeldvåger, rød glente, flere falkearter, havørn med flere. Også store flokke af småfugle, der trækker ud fra Falsterbo i Sverige drager over Stevns Klint, i deres videre færd sydpå. Det er i høj grad vindretningen der er styrende for, hvor på klinten de store fugletræk igen når land. Derfor varierer de gode steder for observationer fra dag til dag, hen over efteråret.

Blandt ynglefuglene har lokale ornitologer i 2002 registreret 9 par af den sjældne karmin-dompap, på strækningen Højerup Kirke og Stevns Fyr. Også natugle yngler flere steder på klinten. Stevns Klint har tidligere været ynglelokalitet for vandrefalken. Det er en oplagt mulighed, at vandrefalken igen kan finde på at yngle på afsatser på selve klinten.

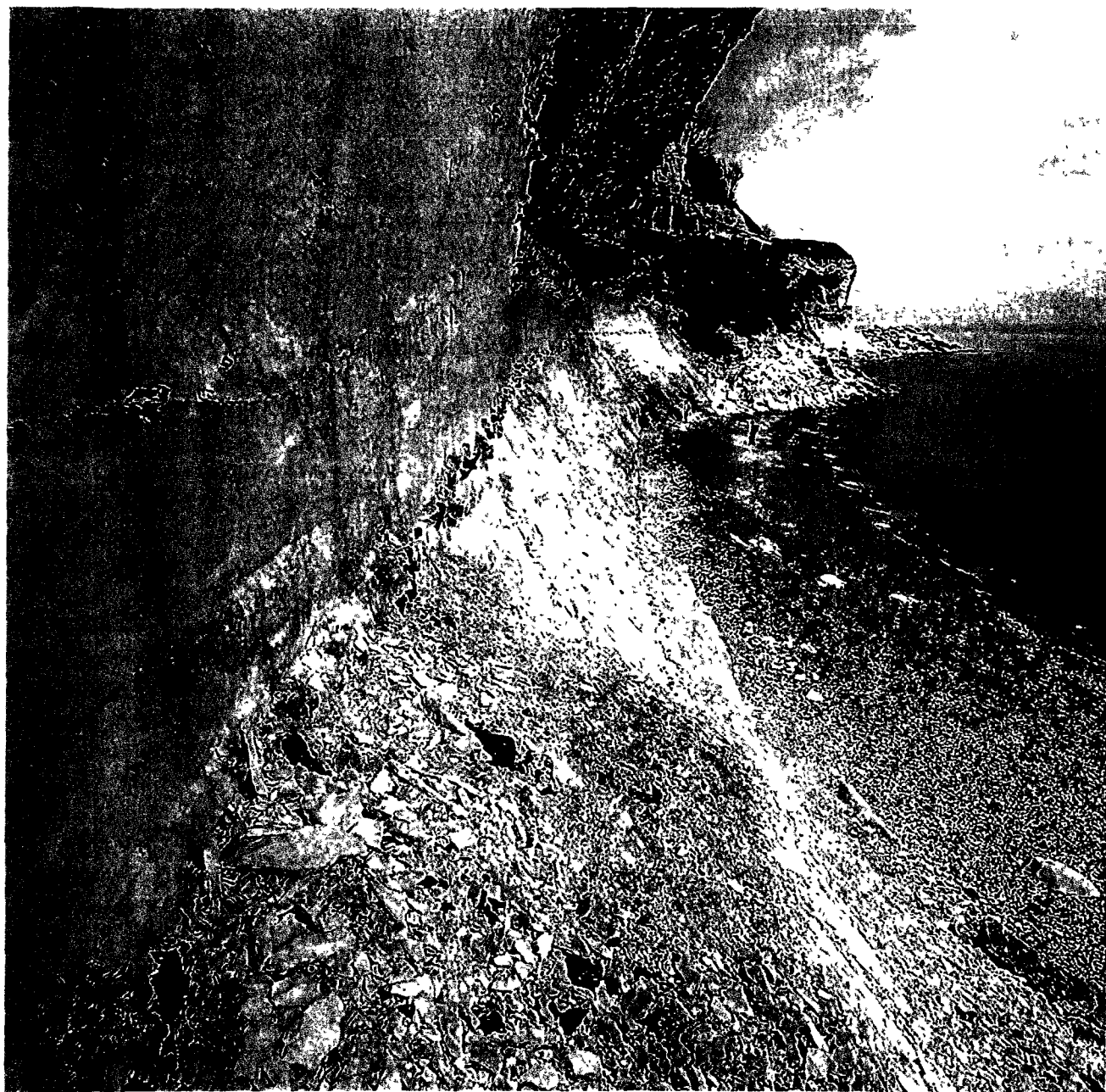
Lærkefalk er i perioder i 90'erne observeret ved Møllesøen i Bøgeskoven. Det vides ikke, om den har forsøgt at yngle.

Blandt pattedyrene er flagermusene de mest særegne for området på og omkring klinten. De holder om dagen til i hulrum i klinten, men man kan i perioder - i sensommeren og efteråret - høre og se dem i aften timerne i bl.a. området omkring P-pladsen og skoven ved Højerup Kirke.

Kulturspor langs Stevns Klint

Der er registreret mange fund af bl.a. stenalderbopladser i området. På Kulturarvsstyrelsens hjemmeside (www.dkconline.dk) kan man se et kort over fundene og finde kortfattede beskrivelser af disse (kortet er omfattet af ophavsret og kan ikke gengives her).

Beskrivelse af udvalgte lokaliteter og konsekvenserne af fredningsforslaget

Stiforløb

Fredningen har 2 overordnede formål - dels at etablere og fremover opretholde en sti langs klinten. Dels at hindre udlægning af ny graveområder, og iværksættelse af indvinding udenfor udlagte graveområder.

Etableringen af en sti vil være den eneste fysiske konsekvens af fredningens gennemførelse.

Fredningsforslaget opdeler forløbet af stien i 5 delområder, hvor der (jf. afsnit "Baggrund for fredningen") udlægges en sti-zone på 20 meter til etablering af stiforløb. Eksisterende stiforløb fastholdes i deres nuværende omfang. Den eksisterende sti fra Rødvig til Boesdal, jf. den gældende fredning, opretholdes men tildeles også en "20 meter zone". Anlæggelse af stiforløb ind i landet (forbindelsesstier) tænkes alene at ske ved udlægning af en 2 meter zone.

Råstofgravning

Gennemførelse af fredningen vil også indebære, at der ikke kan udlægges yderligere områder i regionplanen til råstofgravning, ud over de p.t. udlagte graveområder. På arealerne omkring det aktive kridtbrud er der i den gældende regionplan udlagt graveområde. Her vil der fortsat være mulighed for at grave jf. gældende tilladelser, samt at meddele tilladelse efter råstoflovens § 7 til at grave yderligere indenfor det udlagte graveområde.

Der vil ikke med fredningens gennemførelse kunne meddeles tilladelse til at grave udenfor de udlagte graveområder.

Fredningsforslaget lægger således op til at fastholde status quo i forhold til regionplanen, herunder fastholdelse af arealer til "Regionalt naturområde med jordbrugsinteresser", samt henholdsvis "Særligt regionalt naturbeskyttelsesområde" / "Særligt friluftsområde". Når der er gravet færdigt indenfor det udlagte graveområde, tænkes dette at overgå til geologisk, biologisk og rekreativt interesseområde.

Nedenfor gives en vurdering af fredningsforslagets umiddelbare konsekvenser for nogle af de centrale lokaliteter på delstrækningerne;

1) Strækningen Rødvig – Boesdal

Boesdal Kalkbrud

Fredningsforslagets konsekvenser

Råstofgravning vil ikke kunne finde sted. Fredningen vil ikke på andre måder have indflydelse på områdets anvendelse.

Den eksisterende sti på strækningen (jf. den gældende fredning) tænkes opretholdt, med en "20 meter zone", jf. kortbilag 1.

2) Strækningen Boesdal - Højerup Kirke

Højerup gl. Kirke er opført af kridtsten o.1250-1300. Dengang lå kirken i god afstand fra klinten. Sagnet fortæller, at kirken hver julenat flytter et hanefjed ind i landet, men dette var ikke nok til at forhindre katastrofen: den 16. marts 1928 styrtede kirkens kor og en del af kirkegården i havet, efter at tidens tand havde gnavet sig ind i klinten. Kirken var dog af sikkerhedsgrunde blevet lukket allerede i 1910.

Fredningsforslagets konsekvenser

Fredningsforslaget sikrer opretholdelsen af en eksisterende sti igennem området ved Højerup Kirke, som er omfattet af en eksisterende fredning. Forslaget omfatter således dels den eksisterende sti gennem området og selve klint-profilet, men ikke arealerne imellem. På kortet ser det derfor ud som om, at stien ligger udenfor fredningens afgrænsning. Arealerne mellem stien og klinten kan imidlertid anses for "udtaget" af fredningen.

Stevnsfortet

"Sjællands knytnæve mod øst", blev det kaldt. Der var en besætning på 400 mand og to kanoner, der kunne sende otte stk. 45 kg tunge granater pr. minut 23 kilometer ud over indsejlingen til Øresund eller over Køge Bugt. Men fjenden, en invasionsflåde fra Warszawa-pagten, er væk og fortet gik ud af tjeneste i 1999.

Fredningsforslagets konsekvenser

Fredningen etablerer en sti søværts fortet, men har der ud over ingen indflydelse på anvendelse, drift vedligehold og lignende.

Traktørstedet Højeruplund

Traktørstedet ligger som en hyggelig kro umiddelbart indlands Højerup gl. Kirke. Traktørstedet ejes af Selskabet Højeruplund, som også varetager vedligeholdelsen af den solide trappe fra toppen af klinten, til kysten. Denne trappe, som ligger i tilknytning til den etablerede rummelige P-plads ved

traktørstedet, er i dag den bedste adgang til kysten nedenfor klinten. Bag traktørstedet ligger en mindelund, som også vedligeholdes af Selskabet Højeruplund.

Fredningsforslagets konsekvenser

Fredningsforslaget omfatter ikke arealet hvorpå traktørstedet ligger og vil derfor ikke have nogen direkte konsekvenser for traktørstedet.

3) Højerup Kirke – Mandehoved

Stevns Fyr

Stevns Fyr blev bygget efter ordre fra kongen. I 1818 udfærdigedes således en bekendtgørelse om fyrets etablering:

Bekjendtgørelse

Ifølge Kongelig allernaadigst Befaling er til Sikkerhed for Skibsfarten fra og til Østersøen oprettet et nyt Fyr paa Forbjerget Stevns eller den saakaldte Stevns Klint i Sjælland. Dette Fyr bestaar af roterende Lamper med sex Reverberer, hvilke dreie sig rundt i tre Minutter, saa at man i denne Tid seer sex stærke Blink, imellem hvilket Lyset forsvinder; dog vil man i Nærheden kunne see Skin af Lamperne mellem Blinkene. Herved udmærker Fyret sig fra det ligeoverfor paa den svenske Kyst ved Falsterboe i Vintermaanederne brændende Steenkuls- eller Blusfyr. Det nye Fyr paa Stevns Klint er 140 Fod over Vandoverfladen og er anbragt i en bygning som staaer 4400 Fod i Nord 22° Ost (retvisende) fra Høierup Kirke ved den sydlige Kant af Stevns Klint. Denne bygning vil bestandig blive holdt hvid, og giver derved ogsaa om Dagen et meget kjendeligt Sømærke.

Fyret bliver første Gang antændt den 1ste August indeværende Aar, og vil derefter bestandig blive holdt brændende, fra Paaske til Michelsdag een Time efter Solens Nedgang til dens Opgang, og fra Michelsdag til Paaske en halv Time efter Solens Nedgang til dens Opgang.

*Kjøbenhavn
i General-Toldkammer-
og Commerce-Collegio
d. 6te Juni 1818.«*

Fredningsforslagets konsekvenser

Fyret ligger der endnu, men er ikke offentligt tilgængeligt. Fredningen foreslår anlæg af en sti indlands langs hegnet, men gennemførelse af fredningsforslaget vil ikke have nogen indflydelse på selve brugen, vedligeholdelsen eller adgangen til fyret.

Det er bl.a. i buskadset ved fyret, at de sjældne karmin-dompaper holder til.

Stevns Kridtbrud

Fredningsforslagets konsekvenser

Fredningen etablerer en sti søværts bruddet, men har ingen indflydelse på kridtbruddets drift i øvrigt på de arealer, som i regionplanen er udlagt til råstofgraveområde. Fredningen indebærer imidlertid, at der ikke kan udlægges ny graveområder i regionplanen.

) Offentlig adgang vil være på eget ansvar. Der tænkes opsat skiltning herom.

Flagbanken v. Mandehoved

Udsigtspunkt. Herfra er der en særdeles nydelig udsigt over store dele af Stevns Klint og Østersøen.

Fredningsforslagets konsekvenser

Fredningen etablerer en sti forbi Mandehoved, men har der ud over ingen indflydelse på området.

4) Mandehoved – Bøgeskov Havn

Holtug Kridtbrud

Ifølge Skov- og Naturstyrelsens folder om Holtug Kridtbrud er der i bruddet gravet kridt i godt 100 år. Gravningen ophørte i 1972. Midt i Bruddet lå anlægget, hvor flinten blev sorteret fra kalken. I 1991 overtog Skov- og Naturstyrelsen bruddet for at give offentligheden adgang til det geologiske og botanisk interessante sted. I Holtug Kridtbrud vokser blandt andet den særegne "Stor gyvelkvæler". Området er udpeget som EF habitatområde.

Fredningsforslagets konsekvenser

Forslaget respekterer områdets status som EF habitatområde. Der er i forvejen offentlig adgang til området, men fredningen udlægger på strækningen langs kysten en 20 meter stizone.

Traktørstedet "Gjorslev Bøgeskov"

I udkanten af Bøgeskoven findes det særdeles hyggelige "Traktørsted Bøgeskoven" (www.gjorslevboegeskov.dk), som er fra starten af forrige århundrede.

Fredningsforslagets konsekvenser

Forslaget opretholder en sti forbi traktørstedet og ind i Gjorslev Bøgeskov jf. kortbilag 1. De foreslåede bestemmelser vil derfor på ingen måde have indflydelse på drift, vedligeholdelse, udformning eller andet, af traktørstedet.

Bøgeskov Havn

Bøgeskov Havn er en lokal mindre fiskeri- og lystbådehavn. Fredningsforslaget omfatter ikke havnen. Fredningsforslaget har således ingen konsekvenser for Bøgeskov Havn.

5) Bøgeskov Havn – Strøby Ladeplads

Gjorslev Bøgeskov

Gjorslev Bøgeskov er en varieret gammel bøgeskov med 55 gravhøje. Inde i skoven ligger Møllesøen. I området har den i Danmark meget sjældne lærkefalk tidligere holdt til. I efteråret er området et godt sted at iagttage rastende rovfugle på træk sydover.

Fredningsforslagets konsekvenser

Fredningsforslaget indebærer, at den eksisterende sti langs udkanten af skoven mod klinten og stranden opretholdes samt, at der efter nærmere aftale mellem ejer og plejemyndighed stedvis kan ryddes beplantning søværts stien, så besøgende i højere grad end i dag kan nyde udsigten. Fredningen indebærer også, at der efter nærmere aftale mellem ejer og plejemyndighed uden udgift for ejer kan etableres nogle "nedgange" fra stien til selve kysten.

↓
hensigtsvoldning

OMRÅDETS PLANMÆSSIGE STATUS

Internationalt naturbeskyttelsesområde / EF habitatområde

Holtug Kridtbrud er udpeget som EF habitatområde nr. 183 jf. vedlagte kortbilag 1. Kysten og havområdet ud for Stevns Klint, fra Rødvig til Strøby Ladeplads, er udpeget som EF habitatområde nr. 206 jf. vedlagte kortbilag.

Regionplan 2001 - 2013

Hele Stevns Klint og en indlands zone er i regionplanen udlagt som "Regionalt naturområde med jordbrugsinteresser", samt henholdsvis "Særligt regionalt naturbeskyttelsesområde" / "Særligt friluftsområde". Et område omkring det aktive kridtbrud er udlagt som råstofgraveområde, jf. kortbilag 1. Stevns Klint beskrives i regionplanen (afsnit 4.2.6) som "international geologisk lokalitet".

Af Regionplanens afsnit 4.3 fremgår amtets mål om at "fremme adgangen til naturen, herunder amtets kyster" samt intentionerne om at anlægge en vandrerute langs Stevns Klint (amtets kort kan ses på <http://www.stam.dk/get/5164752.html>)

Forslag til tillæg nr. 6 til Regionplan 2001 - 2013 med VVM-redegørelse "Indvinding af kridt ved Stevns - Stevns Kommune"

Storstrøms amt har udarbejdet forslag til tillæg til Regionplan 2001 - 2013 med VVM-redegørelse "Indvinding af kridt ved Stevns - Stevns Kommune". Forslaget har været i høring i november og december 2002. Tillægget forholder sig til konsekvenserne af forlængelse af gravetilladelser og tilladelse til at grave på ny arealer, indenfor de i Regionplanen i forvejen udlagte graveområder.

Anmeldte råstofrettigheder

Der er langs hele Stevns Klint anmeldt rettigheder til råstofferne i undergrunden, jf. kortbilag 1.

Fredning fra Rødvig til Boesdal

Strækningen fra Rødvig til Boesdal er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 28. juni 1957 om "almenhedens adgang til færdsel langs Stevns Klint".

Fredning af Højerup Kirke og omgivelser

Højerup Kirke og omgivelser er fredet af flere omgange i perioden 1951-1954 (se kortbilag 1).

Naturbeskyttelseslovens generelle bestemmelser

Området er omfattet af naturbeskyttelseslovens generelle bestemmelser, jf. vedlagte kortbilag 2.

Nationalt geologisk interesseområde

Stevns klint er udpeget som nationalt geologisk interesseområde.

FREDNINGSFORSLAGET I FORHOLD TIL NUVÆRENDE PLANMÆSSIGE STATUS

EF habitatområde nr. 183 "Holtug Kridtbrud"

Holtug Kridtbrud er udpeget som EF habitatområde for at tilgodese EU naturtypen "6210 Overdrev og krat på kalkholdig bund" samt stor vandsalamander, jf. tabellen nedenfor.

Fredningsforslaget vil ikke have nogen konsekvenser for mulighederne for at pleje og tilgodese disse og er derfor i overensstemmelse med de forpligtelser, som følger af at Holtug Kridtbrud er udpeget som EF Habitatområde.

Holtug Kridtbrud	1166	Stor vandsalamander (<i>Triturus cristatus cristatus</i>)
	6210	Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (* vigtige orkidélokalteter)

Kilde: <http://www.sns.dk/natur/udpeghabitat/grafik/Udpegningsliste.xls>

EF habitatområde nr. 206 "Stevns Rev"

Havområdet, som støder op til Stevns Klint, er udpeget som EF Habitatområde for at beskytte EU naturtypen "1170 Rev". Der er ikke et geografisk overlap mellem EF habitatområdet og arealet omfattet af fredningsforslaget, og fredningsforslaget vil ikke have hverken direkte eller indirekte konsekvenser for de tilstødende EF habitatområde. Fredningsforslaget er derfor ikke i modstrid med de forpligtelser, som følger af det tilstødende havområdes status som EF habitatområde.

Stevns rev	1170	Rev

Kilde: <http://www.sns.dk/natur/udpeghabitat/grafik/Udpegningsliste.xls>

Regionplanen

Fredningsforslaget er i fuld overensstemmelse med den gældende regionplan, jf. ovenfor. Fredningen indebærer således ingen ændringer i det eksisterende plangrundlag, idet udlagte råstofgraveområder respekteres i forslaget.

Tillæg nr. 6 til Regionplan 2001 - 2013 med VVM-redegørelse "Indvinding af kridt ved Stevns - Stevns Kommune"

Tillægget indebærer en tidsmæssig forlængelse af indvindingsmulighederne på arealer, som der allerede graves på, såvel som indvindingsmuligheder på "ny" arealer. Samtlige omhandlede arealer er imidlertid beliggende indenfor det i den gældende Regionplan udlagte råstofområde. Fredningsforslagets bestemmelser har derfor ikke indflydelse på den planlagte indvinding jf. tillægget, ligesom gennemførelse af fredningen heller ikke vil have indflydelse på i fremtiden at meddele ny tilladelser, indenfor det udlagte indvindingsområde.

Anmeldte råstofrettigheder

Ifølge Skov- og Naturstyrelsens kommentarer til 1. udkast til nærværende fredningsforslag (vedlagt som bilag 3) indebærer dette at "indtil 1. juli 2003 kræves ikke tilladelse efter råstofloven til at indvinde på et areal omfattet af en anmeldt ret, men alene en orientering af amtet om at indvinding agtes påbegyndt". Efter 1. juli 2003 vil det være nødvendigt at få amtets tilladelse efter råstoflovens § 7, for at iværksætte indvinding.

Forslaget indebærer, at der med fredningens gennemførelse (og dermed efter 1. juli 2003) ikke kan meddeles tilladelse efter råstoflovens § 7 til indvindinger udenfor de ved fredningsforslagets rejsning udlagte råstofgraveområder.

Den eksisterende sti-fredning fra Rødvig til Boesdal

Fredningsforslaget opretholder stiføringen, som følger af den eksisterende fredning. Forslaget er således i fuld overensstemmelse med den gældende fredning.

Fredningen af Højerup Kirke med omgivelser

Nærværende fredningsforslag sikrer alene opretholdelsen af en eksisterende sti igennem området, men har der ud over ingen konsekvenser og respekterer således den eksisterende fredning.

Naturbeskyttelsesloven

Fredningsforslaget er ikke i modstrid med de interesser, som varetages af de generelle bestemmelser i naturbeskyttelsesloven. Foreningen vurderer således, at etableringen af en sti ikke er i modstrid med de hensyn, som naturbeskyttelseslovens § 15 skal varetage. Arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 vil ikke med fredningens gennemførelse blive underlagt fysiske forandringer. Der kan dog blive tale om anlæg af sti-forløb på mindre arealer omfattet af § 3.

Dialogen med offentligheden

Der blev (jf. afsnit "Baggrund for fredningsforslaget") afholdt et møde den 18. juni 2002 mellem Stevns Kommune, Storstrøms Amt og Danmarks Naturfredningsforening. DN udarbejdede siden et 1. udkast til fredningsforslag, som blev sendt til Stevns Kommune, Storstrøms Amt, Skov- og Naturstyrelsen, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening til kommentarer og forslag. Tilbagemeldingerne på denne høring fremgår af bilagene 1 - 5.

Der er fra myndighedernes side opbakning til tanken om en trampe-sti, mens der er udtalt modvilje mod anvendelse af fredningsinstrumentet og bestemmelser vedrørende begrænsninger i indvinding af kridt udenfor de udlagte råstofgrave-områder.

Omvendt er der fra Friluftsrådet opbakning til bestemmelserne om begrænsning i fremtidig råstofindvinding (jf. bilag 5). Dansk Ornitologisk Forening bakker op om fredningsforslaget, men ønsker udlagt sti-zonen til dyrkningsfrit område af hensyn til flora og fauna (bilag 4).

Skov- og Naturstyrelsen har i sit høringssvar endvidere fremhævet, at styrelsen ikke mener at der er aktuelle trusler mod området, men oplyser samtidig, at der frem til 1. juli 2003 umiddelbart kan iværksættes råstofindvinding på arealer med anmeldte rettigheder, ved blot at orientere amtet. Efter 1. juli 2003 vil en tilladelse efter råstoflovens § 7 være nødvendig.

Det er på baggrund af tilbagemeldingerne jf. ovenfor, at DN har udarbejdet nærværende fredningsforslag. En væsentlig ændring i forhold til 1. udkast er, at fredningsforslagets bestemmelser om forbud mod meddelelse af tilladelse efter råstoflovens § 7 til indvinding af råstoffer udenfor udlagte graveområder, foreslås først at træde i kraft med fredningens gennemførelse, og dermed efter 1. juli 2003.

Forslag til fredningsbestemmelser

§ 1 Formål

- Fredningen har som overordnet formål at sikre Stevns Klint som geologisk, biologisk og rekreativt område, herunder at sikre opretholdelsen af en stadig naturlig påvirkning af klintprofilen samt at hindre yderligere udlægning af råstofgraveområder indenfor fredningsområdet.
- Fredningen har også til formål at anlægge og stedse opretholde en "trampesti" for gående samt at sikre forbindelse til indlands forbindelsesveje og -stier.

§ 2 Fredningens omfang

Fredningen omfatter 722,116 hektar over en strækning fra Rødvig til Strøby Ladeplads, jf. vedlagte kortbilag 1.

Strækningen inddeles i følgende delstrækninger;

- 1) Rødvig – Boesdal
- 2) Boesdal - Højerup Kirke
- 3) Højerup Kirke - Mandehoved
- 4) Mandehoved – Bøgeskov Havn
- 5) Bøgeskov Havn – Strøby Ladeplads

§ 3 Generelle bestemmelser

Fredningen respekterer Holtug Kridtbruds status som EF habitatområde, hvorfor alle planer og projekter for denne del af fredningsområdet forudsættes i overensstemmelse med de forpligtelser som følger heraf, jf. Miljø- og Energiministeriets bkg. nr. 782 af 1. november 1998.

Der kan ikke uden fredningsnævnets tilladelse foretages kystsikring, jf. dog § 6.2. Der kan ikke foretages ændringer i klintens tilstand, udseende eller karakter. Undtaget er dog gravning til eget eller offentlig videnskabelig brug med små håndredskaber efter fossiler, samt anlæg af sti- og trappenedgange jf. efterfølgende bestemmelser.

Fredningen er ikke til hinder for indgåelse af aftaler mellem ejere og myndigheder om yderligere anlæg af stier, end de på kortbilag 1 viste.

§ 4 Arealernes anvendelse

Arealernes fremtidige anvendelse skal være i overensstemmelse med den ved sagens rejsning gældende regionplan, henholdsvis "Regionalt naturområde med jordbrugsinteresser", "Særligt regionalt naturbeskyttelsesområde", "Særligt friluftsområde" og "Råstofområde". Der kan således ikke udlægges ny råstofområder. Fredningen er dog jf. § 6.3 ikke til hinder for hidtidig lovlig råstofgravning samt meddelelse af tilladelse til råstofindvinding efter råstoflovens § 7 indenfor områder, som ved sagens rejsning i regionplanen er udlagt til råstofområder.

Ved gravningens ophør efterbehandles arealerne til geologisk, biologisk og rekreativt område.

Råstofindvinding kan med fredningens gennemførelse ikke finde sted udenfor udlagte råstofområder, jf. kortbilag 1.

Fredningen er ikke på nogen måde til hinder for fortsat anvendelse af arealer til landbrugsdrift, jf. dog §§ 5 & 6.

§ 5 Terrænændringer

Etablering af sti

Med fredningens gennemførelse etableres stiforløb ovenfor klinten, jf. kortbilag 1.

Fredningen respekterer og gennemfører de aftaler mellem myndigheder og ejere om stiforløb ud til klinten, som ved fredningsforslagets rejsning måtte være indgået på arealer omfattet af fredningsforslaget.

Stien skal til alle tider være en ikke befæstet "trampe-sti" i 2 meters bredde.

Stien etableres efter plejemyndighedens og ejers nærmere aftale indenfor en afstand af 5 – 20 meter fra klinten. Fredningen er ikke til hinder for fortsat anvendelse af arealerne landværts stien, til landbrugsdrift, indtil eventuelle nedskridninger af klinten måtte foranledige et behov for at flytte stien landværts.

Stien kan således til enhver tid, herunder i forbindelse med nedskridninger af klinten, efter plejemyndighedens vurdering, flyttes landværts indenfor ovennævnte "20 meter zone", såfremt opretholdelsen af et sammenhængende stiforløb og sikkerhedshensyn kan begrunde dette.

Plejemyndigheden forestår jf. § 8 den fornødne pleje af stien, som er nødvendig for stedse at sikre offentligheden adgang ad stien.

§ 6 Bestemmelser for delområder

§ 6.1 Rødvig – Boesdal

Stiforløbet på strækningen

Der anlægges eller opretholdes stiforløb som vist på kortbilag 1.

§ 6.2 Boesdal - Højerup Kirke

Stiforløbet på strækningen

Der anlægges henholdsvis opretholdes et stiforløb som vist på kortbilag 1.

Højerup Kirke

Trappenedgangen ved Højerup Kirke skal stedse opretholdes og vedligeholdes på plejemyndighedens foranledning og bekostning, med mindre Selskabet Højeruplund fortsat ønsker at forestå vedligeholdelsen heraf.

Fredningen respekterer den gældende fredning af Højerup Kirke. Der kan derfor med fredningsnævnets tilladelse foretages kystsikringsarbejder og andre tiltag som berører klinten og omgivelser, med henblik på sikring af Højerup Kirke.

§ 6.3 Højerup Kirke – Mandehoved

Stiforløbet på strækningen

Der anlægges henholdsvis opretholdes stiforløb som vist på kortbilag 1. Plejemyndigheden kan uden udgift for og i samråd med vedkommende ejer anlægge sti- og trappe-nedgange fra klinten til kysten.

Kridtbruddet

Fredningen er ikke til hinder for hidtidig lovlig drift og indvinding i kridtbruddet samt drift og vedligeholdelse af anløbsbro. Stiens forløb forbi kridtbruddet under anløbsbroen/transportanlægget kan efter aftale mellem plejemyndighed og kridtbruddet indhegnes således, at færdsel ikke kan ske mod og i kridtbruddet.

Plejemyndigheden opsætter og vedligeholder skiltning om "Færdsel på eget ansvar".

Fredningen er ikke til hinder for vedligeholdelsesarbejder af kridtbruddets anlæg.

§ 6.4 Mandehoved – Bøgeskov Havn

Stiforløbet på strækningen

Der anlægges henholdsvis opretholdes stiforløb som vist på kortbilag 1. Plejemyndigheden kan uden udgift for og i samråd med vedkommende ejer anlægge sti- og trappenedgange fra klinten til kysten.

§ 6.5 Bøgeskov Havn – Strøby Ladeplads

Stiforløbet på strækningen

Der anlægges henholdsvis opretholdes stiforløb som vist på kortbilag 1. Plejemyndigheden kan uden udgift for og i samråd med vedkommende ejer anlægge sti- og trappenedgange fra klinten til kysten.

Adgangen til stien kan ikke afspærres i forbindelse med jagtudøvelse.

På strækningen ryddes træbeplantningen stedvis i samråd mellem ejer og plejemyndighed, med henblik på etablering og siden fastholdelse af udsigtspunkter over Østersøen fra stien. Rydning og løbende vedligeholdelse foretages efter ejers ønske af ejer eller plejemyndigheden.

§ 7 Offentlighedens adgang

Der er offentlig adgang til gående færdsel på den etablerede sti samt indenfor fredningsområdet i øvrigt efter naturbeskyttelseslovens generelle bestemmelser.

Fredningen sikrer offentligheden adgang til kysten ved Højerup Kirke ved benyttelse af den eksisterende trappe på eget ansvar.

Fredningen sikrer også offentligheden adgang til at benytte eksisterende trappeanlæg, samt trappeanlæg, som med fredningens gennemførelse etableres, jf. § 6.

Adgang langs kysten nedenfor klinten følger de til enhver tid gældende bestemmelser i Lov om naturbeskyttelse. Al adgang sker således på eget ansvar.

Fredningsnævnet kan til enhver tid afspærre adgangen langs kysten nedenfor klinten, samt dele af stien ovenfor, såfremt et hensyn til sjældne eller truede botaniske, ornitologiske eller andre væsentlige naturhistoriske værdier kan begrunde dette.

Afspærring kan kun finde sted midlertidigt i en nærmere defineret periode indenfor det aktuelle kalenderår, med udgangspunkt i et præciseret hensyn til navngivne arter eller interesser.

§ 8 Plejemyndighed og pleje

Plejemyndigheden tillægges Storstrøms Amt.

Plejemyndigheden forestår uden udgift for vedkommende ejer anlæggelsen og den til enhver tid nødvendige pleje, for at opretholde den jf. § 6 etablerede sti.

Plejemyndigheden foretager uden udgift for vedkommende ejer etablering og den nødvendige vedligeholdelse af trapper og stier til klinten, jf. dog § 6.2.

§ 9 Særbestemmelser

Med fredningens gennemførelse ophæves fredning af 28. juni 1957 om fredning "fra Rødvig til Boesdal".

Foranstaltninger til opfyldelse af fredningens formål og bestemmelser kan gennemføres uden dispensation fra naturbeskyttelseslovens §§ 3, 4, 15, 17 og 18 samt uden tilladelse efter planlovens § 35.

§ 10 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra bestemmelserne i §§ 2 - 8, når det ansøgte ikke er i modstrid med fredningens formål.

BILAG

Kortbilag 1: Fredningskort i 1:15.000 og oversigtskort i 1:25.000

Kortbilag 2: Stiforløb i forhold til naturbeskyttelseslovens § 3

Bilag 0: Lodsejerliste

Bilag 1: Stevns Kommunes kommentar til 1. udkast af fredningsforslaget

Bilag 2: Storstrøms Amts kommentar til 1. udkast af fredningsforslaget

Bilag 3: Skov- og Naturstyrelsens kommentar til 1. udkast af fredningsforslaget

Bilag 4: Dansk Ornitologisk Forenings kommentar til 1. udkast af fredningsforslaget

Bilag 5: Friluftsrådets kommentar til 1. udkast af fredningsforslaget

YDERLIGERE OPLYSNINGER

<http://home2.inet.tele.dk/peer/dkprint65.pdf>

<http://www.dr.dk/videnom/32dino/langsomdoed.htm>

<http://www.aabne-samlinger.dk/oestsjaellands/klinten-intro.htm>

<http://www.geus.dk/publications/geo-nyt-geus/gi002-02.pdf>

<http://www.ac-nantes.fr/peda/disc/svt/stevns/stvsomm.htm>

<http://www.ac-nantes.fr/peda/disc/svt/stevns/stvacc.htm>

<http://www.science.ubc.ca/~geol313/lecture/micro/cocco/stevns.htm>

<http://www.kaschig.de/urlaub/fakse.html>

<http://www.ias-2001.ethz.ch/abstracts/ias-abstracts/ias-abstracts-node425.html>

